

Τέλος καὶ ἡ θρησκεία ἀποβούνη ὑπηρεσίας καὶ τῆς πολιτικῆς. Οὕτως βλέπομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀποθέωσιν τοῦ ἀρχόντος τῆς ὁποίας παραδείγματα ἔχομεν ἐν πλείστον λαῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ δόγμα τῆς θείας χάριτος ἐξουσιαστικῆς, ὅπερ καὶ αὐτὸ συχνόν διὰ τῶν αἰώνων.

Ἐξ ἄλλου ὁμῶς καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἔξαρσις ἡ ὁποία ἀνελεύεται ἐν τῆς πεποιθήσεως ὅτι τοῖς πολιτικοῖς σκοποῖς, τοῦτ' ὁποῖοις ἐπιδιώκει, ἐπιδομαίνει ἢ ἐπιταύσει ὁ θεός, παρέχει ἀπαράμιλλον ἰσχύν καὶ ἰκανότητά εἰς μεγάλα κατορθώματα.

### Ἡ ἔρμηνεία.

Ὅς πολλοὶς εἶπομεν, ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν εἶναι ὁ πνευματικὸς κόσμος. Τὸ πνεῦμα τοῦτο ὡς γνωστὸν διακρίνεται εἰς ὑποκειμενικόν καὶ ἀντικειμενικόν.

Ἐνεῦθεν συνάγεται ὅτι αἱ πνευματικαὶ ἐπιστῆμαι ἀσχολοῦνται τὸ μὲν περὶ τὴν γνῶσιν τῆς προσωπικότητος, τὸ δὲ περὶ τὴν γνῶσιν τῶν ἐπιτευγμάτων, τῶν δημιουργημάτων τῆς προσωπικότητος, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸν πνευματικὸν κόσμον.

Αἱ πνευματικαὶ ἐπιστῆμαι περιγράφουν ὡς αἱ φυσικαὶ, τὸ ἀντικείμενόν τους, ἀναλύουν, ταξινομοῦν τὰ πνευματικὰ φαινόμενα καὶ πειρῶνται νὰ ἐξηγήσουν τὴν γέννησιν καὶ ἐξέλιξιν αὐτῶν. Τὸ κύριον ὁμῶς ἔργον αὐτῶν εἶναι ἡ διείσδυσις εἰς τὴν ὑφ' ἣν τῆς προσωπικότητος τῶν πεδίων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν γένει, ἄλλοις λέξεσιν, ἡ ἔρμηνεία.

Αὐτὸ εἶναι τὸ δυνάμενον κοινὸν γνώρισμα τῶν πνευ-

ματιῶν ἐπιστημῶν ὡς τὸ ἀντικείμενον διὰ τοῦ ὁποῖου πᾶσαι ἀσχολοῦνται ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον κοινὸν γνώρισμα καθὼς εἴπομεν ἀλλοῦ.

Ἡ γνώσις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἀναφέρεται εἰς τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ὁποίων οὐδὲν πεπερασμένον πνεῦμα δύναται νὰ εἰσέλθῃ κατὰ τὸ γνωστὸν παλαιὸν ρητόν.

Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι περιγράφουσι τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, καθορίζουσι τὴν πρὸς ἀλλήλα συνάρτησιν αὐτῶν καὶ ἐξηγοῦν αὐτὰ διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς τῶν εἰς ἀλλήλους σχέσεως, εἰς γενικὰς ἐννοίας καὶ εἰς νόμους. Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐρμηνεύσῃ αὐτὰ, εἴοτι δὲν εἶναι εὐθέως νὰ κατανοήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν φύσιν.

Ἀντιθέτως ἡ γνώσις τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν ἀναφέρεται εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς τὰ δημιουργήματα τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ πάντα εἶναι πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος μας καὶ διὰ τούτου εἶναι δυνατόν κατ' ἀρχὴν νὰ διεκδύσωμεν εἰς αὐτὰ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν λίθον, τὸ ἄστρον, τὸ ἄνθος, τὸ ζῶον, τὰ ὅποια παραμένουσιν αἰωνίως ξένα καὶ ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς.

Εἶναι λοιπὸν δυνατὴ ἐνταῦθα ἡ ἐρμηνεία, διότι εἶναι δυνατὴ ἡ αἰσθητικὴ συμπάθεια ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, ἐνῶ τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως ἐξηγοῦνται κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μάλλον ἐμφάνειν αὐτῶν καὶ μόνον διὰ τοῦ νοῦ.

Ἡ τοιαύτη γνώσις ἐν ταῖς πνευματικαῖς ἐπιστήμασι καλεῖται ἐρμηνεία κατ' ἀντιδιαστολήν πρὸς τὴν γνώσιν ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμασι τὴν ὁποίαν καλοῦμεν ἐξήγησιν.

Ἐρμηνεία εἶναι θεωρητικὸν ἐνέργημα διὰ τοῦ ὁποῖου

" αντιλαμβανόμεθα τὴν νόημα ἐμφράζουσαν ἐσωτερικὴν συν-  
" ἄρτησιν ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν τῷ ἔργῳ, ἐν τοῖς διώμασι καὶ  
" ἐν τῇ διαγωγῇ καθάλου, ἀνθρώπου τινός ἢ τὸ νόημα πνευ-  
" ματικῆς τινος ἀντικειμενοποιήσεως (ἀντικειμενικὸν πλά-  
"σμα) καὶ δὴ μὲ τὴν ἀξίωσιν ἀντικειμενικότητος.

Ἐν τοῦ ὀρισμοῦ τούτου συνάγεται πρῶτον ὅτι ἐν τῇ  
ἐρμηνείᾳ δὲν πρόκειται περὶ ψυχολογικῆς ἀπλῆς ἐνεργείας,  
ἀλλὰ περὶ θεωρητικοῦ ἐνεργήματος εἰς τὸ ὅποιον μετέχει  
κατὰ συνέπειαν ἡ νόησις· δεύτερον ὅτι τὸ ἀνακεί-  
μενον τῆς γνώσεως ἐνταῦθα εἶναι κυρίως εἶπεν τὸ νόη-  
μα.

Ἐν τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ἡ ἐρμηνεία  
ἀπαιτεῖ ἐν πρώτοις συμπίπτουσαν ψυχολογίαν διαφόρου τῆς  
συνήθους ψυχολογίας, τῆς λεγομένης ψυχολογίας τῶν στοι-  
χείων καὶ ἐξαρτημένης ἰσχυρῶς ἐν τῶν φυσικῶν ἐπιστη-  
μῶν. Περὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχολογίας ταύτης ἐγένετο ἀλ-  
λαχοῦ ὁ προσήμων λόγος ὅπου καὶ καταδείκθη ὅτι με-  
ταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου ὑφίσταται ἀμοιβαί-  
οτης καὶ διεσαφηνίσθη διατί ἡ ψυχολογία αὕτη ἵκανο-  
ῶθη καὶ ἐρμηνεύσασα ψυχολογία.

Διὰ τῆς ψυχολογίας ταύτης κατέστη δυνατόν ὁ καθορι-  
σμός τύπων τῆς προσωπικότητος ἐν τῶν ἀντικειμενικῶν  
στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τῆς στροφῆς τῆς προδοκῆς  
ἐν τοῖς ἀτόμοις καὶ ἐν τοῖς στοιχείοις τοῦ πολιτισμοῦ ἄρ-  
χουσιν ἀξιολογικὴν ροπήν ἢ ἀξίαν.

Ἡ ὑπαγωγὴ τοῦ ἐπί μέρους εἰς ἓνα τύπον, δηλαδή εἰς τὴν  
συνάρτησιν νοήματος ἐμφραστικοῦ, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐρ-  
μηνείας.

Ταύτην θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν συνομιλῶσα καὶ  
ὡς ἑξῆς: Ἐρμηνεία εἶναι ἡ ἐξήγησις πνευματικῶν φαινο-

μένων διά τῆς ἀναγωγῆς αὐτῶν εἰς συγκεκριμένα ἀξιολογητά  
ἢ ὑπό ἀξιών καθοριζόμενα.

Παράδειγμα: ἔστω γλωσσική τις περίοδος ἢ μηχανή-  
τας καθ' ἑαυτὸν λόγος ἐξ ἧν ἀποτελεῖται ἡ περίοδος  
ἐρμηνεύομεν, τοῦτέστι καθορίζομεν τὸ νόημα αὐτῶν  
εἰς τὸ νόημα τῆς ἄλλης γλωσσικῆς περιόδου. Ὅπως ἐξ ἄλ-  
λου τὰ καθ' ἑαυτὰ ἐπιόματα ἐν τῶν ὁμοίων ἀποτελεῖ-  
ται ἡ μηχανή ἐρμηνεύομεν, ἀπλοῶς κατανοοῦμεν τὸν  
εἰσακτὸν αὐτῆς, τὴν ἀξίαν τῆς ὁμοίαν πραγματοποιεῖν διὰ  
τῆς συσχέτιστος αὐτῶν πρὸς τὴν ἄλλην μηχανήν καὶ τὴν  
ὑπ' αὐτῆς πραγματοποιουμένην ἀξίαν.

Ἔτι οἱ ἐμπειρικοὶ συγγραφεῖς ἀγωνιζόμενοι περὶ τὴν  
ἐρμηνείαν τῶν ὁμοίων γραφῶν ἐνεσθίθουν εἰς τὰ πρόβλημα  
τῆς ἐρμηνείας καὶ καθόρισαν κανόνους καθ' οὓς δεόν  
νά ἐρμηνεύονται τὰ ἑρᾶ κείμενα.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὡς κυρίως θεμελιωτῆς  
τῆς ἐρμηνείας ἢ ἐπιστημονικῆς μεθόδου τῶν πνευματικῶν  
ἐπιστημῶν ἐκρημάτισεν ὁ κοινὸς δειξισμαχὸς ἐν τοῦ  
ὁμοίου κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἧσαν ἐξαρτυνέου καὶ ἄλ-  
λοι καὶ ὁ περίφημος φιλόλογος Beck, ὁ Γουλιέλμος  
von Humboldt, ὁ Zilleke, ὁ Spranger καὶ ἄλλοι.

Ἡ ἐρμηνεία εἶναι μέθοδος γενικῆς τῶν πνευματικῶν  
ἐπιστημῶν, ὑπερέχειται δὲ εἰς καθ' ἑαυτὰ εἶδη, ἀνα-  
λόγως τοῦ ἐρμηνεύτου ἀντικειμένου.

Τὰ ἀντικείμενα τοῦτο εἶναι τὸ μὲν ἑρᾶ βιβλία, ἠη-  
ταῖο ἑρμηνευτικὰ κείμενα, τὸ δὲ φιλολογικὰ μετοχή,  
νομολογία, ἔργα τέχνης καὶ τὰ τοιαῦτα.

Κατὰ τὸ περιεχόμενον δὲ διακρίνεται εἰς γλωσσικήν,  
λογικήν, ψυχολογικήν, ἱστορικὴν ἐρμη-  
νείαν.

Κατόπιν τούτου κρίσιμον είναι να εξεικονώμεν α-  
κριδέστεράν τινα ὀρισμὸν τῆς ἑρμηνείας. Ἑρμηνεία  
" εἶναι εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστῆμας, ἰδιότροπα μέθοδος  
" γνώσεως διὰ τῆς ὁμοίας, ἢ ὑποκειμενικῆς μιᾶς προσηλα-  
" ται σχέσιν πρὸς τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα ἀντιλαμβάνο-  
" μένη τὸ νόημα τῆς ἀντικειμενοποιήσεως τοῦ πνεύματος καὶ  
" διεκδύουσα εἰς τὴν ἐξισολεκτικὴν ὑφῆν τῶν πνευματικῶν τοῦ  
" των συναρτήσεων. ἢ ἄλλως, ἑρμηνεία εἶναι ἡ ἀντιλήψις  
" πνευματικῶν συναρτήσεων ἢ νοήματος δηλωσιμῶ ἐκ τῆς μαρ-  
" τῆς ἀντικειμενικῶς ἐκτυπώσεως γνώσεως.

Ἐύκολον εἶναι κατόπιν τούτου νὰ διακριθῶ ἡ διαφο-  
ρα μεταξύ ἐξηγήσεως καὶ ἑρμηνείας.

Ἡ ἑρμηνεία δηλαδή διακρίνεται τῆς ἐξηγήσεως περὶ τῆς ὁ-  
μοίας ὁμιλουμένη ἐν προκειμένῳ περὶ τῶν φυσικῶν ἐπι-  
στημῶν διὰ τοῦ γνωρίσματος τοῦ νοήματος δηλωτικῆς συν-  
αρτήσεως, ἐξήγησις εἶναι συναγωγὴ εἰς αἰτιώδεις σχέ-  
σεις, ἑρμηνεία, ἢ διεκδύσις εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὑφῆν  
πνευματικῶν τινος φαινομένου, ἢ ἀντιλήψις τοῦ νοήματος  
τοῦ ὁποῖον ἐκφράζει ἄρα ἐποπτεία ἐνός πνευματικῶ ὄ-  
λου, ἢ κατανόησις τοῦ ἐπί μέρους ἐξ αὐτῶν (παραβαλε  
παραδείγμα φυσικῆς περιόδου καὶ μηχανῆς).

Καιρὸς ἤδη εἶναι ὅπως ἀσχοληθῶμεν περὶ τὴν ἀνάγκην  
τῆς ψυχολογικῆς φύσεως τοῦ φαινομένου τῆς ἑρμηνείας.

Πᾶσα σχέση μεταξύ ψυχοφυσικῶν ὄντων προϋποθέτει  
φυσικὸν τινα κύμιλον τοῦ ὁποῖου τὰ μέλη ὀρίζεται ὡ-  
δὲ θεοῦ ὡς ζῶν, ἑμφρασις καὶ ἑρμηνείαν. Μὲ ἄλλας  
λέξεις ἀνάγκη νὰ ὑπάρχη ἡ ζωὴ, ἢ προσωπικότης, τὸ  
ἄτομον κ. λ. π., δευτέρως ἑμφρασις τῆς ζωῆς ταύτης διαμορ-  
φῆς ἀντικειμενοποιήσεως, δηλαδή ἕνα καταστάτῃ ἑστία  
δυνατὸν ὃ διὰ τῆς διεκδύσεως εἰς τὴν ἑμφρασιν γνώσεως

τῆς ζωῆς ταύτης δηλαδή ἡ ἔρμηνεα.

Διὰ τοῦ κέντρου τούτου πρῶτον τὸ κῦμα τῆς ζωῆς τὸ ὁποῖον ἐξώρμησεν ἢ ἐξορμεῦ ἐκ τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου καταλαμβάνει καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς δι' ἀμέσου τινος συνδέσεως τῆς ἑτέρας ψυχῆς πρὸς αὐτόν.

Χύνεται ἡ κίνησις τῆς ἄλλης ψυχῆς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἰδιότητος μας, δεύτερον ἀναλύει τί συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ ὑποκειμένου πνεύματος τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα. Τὸ τελευταῖον τούτο εἶναι συνάρτησις ἐμφράσουσα τὸ νόημα καὶ περιβεβλημένη ὠριμένην μορφήν.

Ἐπισημαστέον ὅτι ἡ συνάρτησις αὕτη ἡ νοήματος δηλωτικῆς μορφῆς (τύπος λατρείας, μουσικῆ σύνθεσις ποιήματος, ἦθος καὶ ἔθιμα, ἔργον τέχνης, φιλοσοφικὰ συστήματα κλπ.), προῆλθεν ἐκ πλήρους ψυχικῆς ζωῆς (τῆς ψυχικῆς ζωῆς μιᾶς προσωπικότητος, ἐνός ἀνθρώπου, μιᾶς φυλῆς, ἐνός λαοῦ, μιᾶς ομάδος κλπ.) καὶ διὰ τῆς ἀντικειμενοποιήσεως τῆς ἐμφράσεως, τῆς περιβολῆς δι' ἀντικειμενικῆς μορφῆς κατέστη ἀνεξάρτητος τῆς ψυχικῆς ἐκείνης ζωῆς, διὰ τῆς ἀντικειμενοποιήσεως ἔγινε μορφή, ἀπέκτησεν ἀντικειμενικὴν, αἰσθητὴν καὶ ὀπιοθετήποτε ὑλικὴν ὑπαρξιν. Ἐν συμπίπτει πρὸς τὴν ψυχικὴν πραγματικότητα ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν, ἐν συμπίπτει πρὸς τὴν σύνολον ἐκείνην ψυχικὴν ζωὴν, πρὸς τὸ σύνολον τῶν βιωμάτων τῆς κλπ. ἡ ἀντικειμενοποιήσις δὲν εἶναι τί τὸ ὅλον, τὸ πλήρες, τὸ ἀσυνήρητον, ἀλλ' εἶναι ἀπεσπασμένον ὑλικόν, τρόπον τινὰ τὸ ἡμισυ μόνον, διὰ τούτο ἔχει ἀνάγκην τῆς συμπληρώσεως, δεῖται τῆς συμπληρωμένης, τῆς αἰσθητικῆς ζωῆς τῆς ὁποίας φορεὺς εἶναι ὁ ζῶν ἀνθρώπος.

Τὸ πρᾶγμα τούτο ὑπενθυμίζει τὰ μυθολογήματα ἐ-

κεῖνα κατὰ τὰ ὅμοια οἱ θεοὶ εἶναι μὲν ἀπόλυτα ὄντα καὶ ἐπομένως ἐξ ἑαυτῶν καὶ δι' αὐτῶν ὑπάρχοντες, ἀλλὰ συγχρόνως χρῆζουσι θεοθεΐας, δέονται τῶν ἀνθρώπων, διότι διὰ τῶν θουσιῶν καὶ τῆς λατρείας προδυναστεύονται δυνάμει καὶ ζωῆν.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αἱ μορφαὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος χρῆζουσι τῆς ἐρμηνευτικῆς ζωῆς τῶν ζώντων ἀνθρώπων διὰ τῆς ὁποίας ζωογονοῦνται καὶ γίνονται ἐνεργοί, τρόπον τινὰ ζητοῦν νὰ ἐπανασταθῶσιν πρὸς τὴν ζωὴν ἐν τῆς ὁποίας αὐταὶ ἐγεννήθησαν.

Τοῦτο ἀποτελεῖ θρίαμβον τοῦ ὑποκειμενικοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ, διότι εἶναι φανερόν ὅτι τὰ πλάσματα τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος οὐδέποτε ἀπαλλάσσονται ἐντελῶς τῆς ὑποκειμενικῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἔχουσι ἀνάγκην αὐτῶν διὰ νὰ ἀποικοῦν πραγματικότητας καὶ νὰ διατηροῦνται ἐν αὐτῇ.

Ὁ κύκλος ἐκεῖνος (ζωή, ἔμφρασις, ἐρμηνεία) διὰ τοῦ ὁποίου τελειοῦργεῖται ἡ σχέση ἐκεῖνη μεταξὺ ὑποκειμενικοῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος, περιέχει τρία στοιχεία:

α) τὴν παρουσίαν τοῦ ὑποκειμενικοῦ πνεύματος,  
β) τὸ ἐρμηνευτέον γόημα καὶ τὴν ἀπαίτησιν ὅπως τοῦτο κατέχεται ἐν ξένης ψυχῆς καὶ ὄχι ἐν τῆς ψυχῆς τοῦ ἐρμηνεύοντος ἀτόμου,

γ) τὴν πρόκλησιν ὑπὸ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος πρὸς ἐρμηνείαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐρμηνεία δὲν τελεῖται αὐτοβούλως καὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπλῶς ἐν τοῦ ὑποκειμένου.

Ἡς ἴδωμεν ἑμαυτὸν τῶν στοιχείων τούτων χωριστά.

Ὡς πρὸς τὴν παρουσίαν τοῦ ἀντικειμένου πνεύματος τοῦτο ἀντιλαμβάνεται τὸ ἀντικείμενόν του ὁποῖον ἢ ἑρμηνεῖα ἀποκαλύπτει τὸ νόημα τῶν διαφόρων μορφῶν τοῦ πνευματικοῦ βίου. Ναός τις λ.χ. δὲν θὰ εἶχεν πραγματιότητα ἐάν ἐξηφανίζοντο ἀπὸ τῆς ζωῆς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ὄντα, διότι ἡ πραγματικότης αὐτῆς συνίσταται εἰς τὸ νόημα τὸ ὁποῖον ἠθέλησαν νὰ ἐμφράσουν διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ νοοῦ του. Ἡ ἀνείληψις ὁμῶς τοῦ νοήματος δα' ἦτο ἀδύνατος ἀνεῦ τῆς παρουσίας τοῦ ὑποκειμένου. Ἀντικείμενόν πνεῦμα δέον νὰ γίνεταί ἀντιληπτόν ὡς νόημα διὰ νὰ εἶναι ἀντικείμενόν πνεῦμα. Χρῆζει λοιπὸν τῆς παρουσίας τοῦ ἀντιλαμβανομένου αὐτοῦ ὑποκειμένου κατ' ἀνάγκην.

Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον θρίαμβόν τοῦ ὑποκειμένου πνεύματος ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου.

Ἐξ ἄλλου ὁμῶς τὸ ἑρμηνευτέον νόημα δέον νὰ κατέχεται ἐκ ξένης ψυχῆς καὶ ὄχι τῆς ἑρμηνευούσης. Ξένον πνεῦμα εἰσῆλθεν, ἐμορφοποίησε καὶ συνήρτησε τὸ ἀντικείμενόν πλάσμα, εἴτε ἔργον τέχνης εἶναι τοῦτο, εἴτε τύπος λαρείας, εἴτε φιλοσοφικά συστήματα κλπ.

Αἱ ἀντικειμενικαὶ συναρτήσεις (αἱ ἀντικειμενικαὶ αὐταὶ μορφαί) εἶναι τὸ συνδετικόν μέσον μεταξύ τοῦ ξένου ἐκεῖνου πνεύματος τὸ ὁποῖον παρήγαγεν αὐτό καὶ τοῦ ἰδιοῦ μας πνεύματος τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ νόημα αὐτῶν.

Ἐν τῶν ἰδιοῦν μου ψυχικῶν δυνάμεων εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητήσω τὴν ἐπαφὴν πρὸς τὴν ἐν τῆς ξένης ψυχῆς γένεθαι συνάρτησιν ἣτις ἐμφράζει ὠρισμένον νόημα. Ἐν τούτοις διὰ τῆς συναρτήσεως ταύτης (τῆς ἐμφράσεως ταύτης



της, τῆς μορφῆς ταύτης) δὲν φέει ὁλόκληρον τὸ κύμα τῆς ψυ-  
χικῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου εἰς τὴν ἰδιάν μου, ἀλλὰ ἐνώπιόν μου  
ἔχω τμήματα μόνον, ἀποσπάσματα ὑλῆς ἐμπεφορημένης  
πνεύματος, ἡ ὁποία εἶναι τὸ τελευταῖον μέρος τῆς ψυχικῆς  
κινήσεως τοῦ ἄλλου ὅστις ἐδημιούργησεν αὐτήν, ὁ βαθμὸς  
δὲ τῆς ἐρμηνείας τῆς συναρτήσεως ταύτης ἐξαρτᾶται ἐμ τοῦ  
εἰς δημιουργικὰς δυνάμεις ψυχικοῦ ἀποθέματος τὸ ὅποι-  
ον μέμνηται τὸ ἐρμηνεύον ἄτομον.

Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι οἱ πνευματικοὶ κόσμοι διαφέρουν  
εἰς πλάτος καὶ βάθος διὰ τὸν καθ' ἑμαυτὸν ἄνθρωπον, ὅ-  
πως ἐξ ἄλλου ὑφίστανται καὶ διάφοροι βαθμοὶ ἐρμηνείας  
τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος. Τὰ σήματα τοῦ Ἄρως  
λ.χ. εἰάν ὑπάρχουν πράγματι τοιαῦτα, οὐδὲν ἔχουσι δι' ἡ-  
μᾶς νόημα. Ἡ λέγόμενα διώρυγες τοῦ Ἄρως, ἴσως μέμνηται  
ταὶ νόημα. Ἐν Ἰαπωνικόν βιβλίον, ἐφ' ὅσον ἀγνοοῦμεν τὴν  
Ἰαπωνικὴν γλῶσσαν, γνωρίζομεν ὅτι περιέχει νόημα, εἴμε-  
θα βέβαιοι περί αὐτοῦ, ἀλλ' ὅμως τοῦτο παραμένει ἀγνω-  
στον εἰς ἡμᾶς. Ἐνα ἔργον τέχνης δυνάμεθα νὰ ἐρμηνεύ-  
σωμεν μερικῶς μόνον ἢ ἀτελῶς, δυνάμεθα ὅμως νὰ ἐρ-  
μηνεύσωμεν αὐτὸ καὶ πλήρως, διὰ τοῦτο εἴπομεν ἀνω-  
τέρω ὅτι ἡ ἐρμηνεία ἐξαρτᾶται πρό πάντων ἐμ τοῦ εἰς  
δημιουργικὰς δυνάμεις ἀποθέματος τοῦ ἐρμηνεύοντος ἄν-  
θρώπου. Τοῦτο ὅμως σημαίνει ὅτι ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ μετέ-  
χουσιν ἐνεργῶς δημιουργικὰ στοιχεῖα τῆς συνειδήσεώς μας.  
Διὰ τοῦτο ὁ κύβλος ἐμείνος ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν προϋ-  
πόθεσιν τῆς ἐρμηνείας δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν  
κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ αἷμα κυκλοφοροῦν ἐν τῷ ὄργα-  
νισμῷ δὲν ἐποικοδομεῖ πίστει αὐτόν, ἀλλὰ διὰ βαθμι-  
αίων προσθηκῶν καὶ νέων δημιουργιῶν, προάγει τὴν

ανάπτυξιν καί τήν ὠρίμανσιν αὐτοῦ.

Οὕτω καί ἡ ἑρμηνεῖα συνεκλεῖ βαθμιαίαν μεταβολήν τοῦ νοήματος τῶν ἀντικειμενικῶν μορφῶν διά τῆς ὁποίας αὐξάνεται καί ἄλλοιοῦται καί προλαμβάνει πληρέστερον νόημα καί τὰ τοιαῦτα. Συναφές παράδειγμα τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι ἡ γλῶσσα, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεκλεῖται τό μὲν συνεχῆς δημιουργία νέων ὄρων, τό δέ βαθμιαία μεταλλαγὴ τῆς σημασίας τῶν παλαιῶν.

Δυνάμεθα λοιπόν νά εἴπωμεν ὅτι αἱ μορφαί τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος δέν εἶναι κλάιες γραμμοφώνου, σταθερόν τι καί μονίμως ἐμφεραραγμένον, ἐπί τῶν ὁποίων ἀρμεῖ νά τοποθετηθῇ ἡ βελὸντῃ τοῦ ὑποκειμενικοῦ πνεύματος διά νά ἀποδίδουν ἐμάστοσε τήν αὐτὴν πάντοσε μελωδίαν.

Τό γεγονός τούτο ἀποτελεῖ κατά τόν Φρεγκετ, τόν ὁποῖον ἀμολουθοῦμεν ἐνταῦθα, τόν δεύτερον θρίαμβον τοῦ ὑποκειμενικοῦ πνεύματος ἐπί τοῦ ἀντικειμενικοῦ.

Ἔλθωμεν νῦν εἰς τό τρίτον στοιχεῖον.

Ἐάν τό ἀντικειμενικόν πνεῦμα ὠμίλει πρὸς ἡμᾶς, ὅχι ὄμως ἀπό στόματος εἰς στόμα, ἀλλά ὑπέρ χρόνον καί κῶρον διά μετασχηματισθείσης ὕλης ἡς εἴρηται νοήματος, προσεγγίζομεν εἰς αὐτό, ἐπειδὴ, ὡς εἴρηται, εἶναι πνεῦμα ἐν τοῦ πνεύματός μας. Ἐν τούτοις πρὸς κριμένει ἀντικείμενον, τοῦτέστι κατὰ ἐμὴν ὑπάρχον, διότι ἔχει προλάβει ἀντικειμενικὴν μορφήν. ἐν τούτου ἔπεται ὁτιδήποτε τῆς ἑρμηνείας συντελουμένη ἀναδημιουργία αὐτῆς δέν γίνεται αὐτοβούλῃ, ἀλλά κατόπιν προσηκείων ἡμῶν ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου ὅπερ ὑφίσταται ἀνεξαρτητῶς ἡμῶν. Τό ἀντικείμενον τούτο εἶναι ξένον συγχρόνως καί οὐκείον καί πρὸς ἡμᾶς προεῖτον καί ἀπρόετον ὅπως πε-

ρίπου καὶ ὁ ἄνθρωπος καθόλου. Μάλλον ὁμῶς εἶναι παρα-  
πλήθειον πρὸς ὅσα καλῶς διάφορα κατὰ τὴν ψυχικὴν ὑφὴν  
πρὸς ἡμᾶς, ὡς εἶναι λ.χ. τὰ ζῶα.

Ἀισθανόμεθα τὴν ψυχὴν των, ἀλλὰ ὁμῶς αὐτὰ πα-  
ραμένουν εἰς ἡμᾶς κυστηριωδῶς κεκαλυμμένα ὑπὸ  
τῆς ξενότητος. Τοῦτο δημιουργεῖ ψυχικὴν ἔντασιν.

Τοιαύτη ψυχικὴ ἔντασις γεννᾶται καὶ ἐν τῇ σχέσει  
ἡμῶν πρὸς τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα, διότι εἶναι σταθε-  
ρὰ καὶ ἀναλλοίωτος μορφή ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ζῶντα  
ἄνθρωπον. Οὔτε ἔρωτᾶ, οὔτε ἀπαντᾶ, ἀλλὰ σιωπᾶ καὶ  
ὁμῶς ἀπὸ πανταχόθεν περιβάλλει ἡμᾶς ὕλη ἐμπεφορημέ-  
νη πνεύματος, μορφή νοήματος δηλωτικῆ, ἀκριβῶς ὅπως  
περιβαλλόμεθα ὑπὸ νοήματος, εὐρισκόμενοι ἐν τῷ μέσῳ  
πναιοθήκης ἔργων τέχνης.

Τὸ ἀντικειμενικὸν πνεῦμα εἶναι τρόπον τινὰ συσφου-  
μένον θεσπευδῶς πρὸς τὸν ὁποῖον ἐρχόμεθα εἰς σχέσιν δυ-  
νάμει τοῦ κύβλου ἐκεῖνου ὁ ὁποῖος, ὡς εἶδομεν, ἀπο-  
τελεῖται ἀπὸ ζωὴν, ἔκφρασιν καὶ ἑρμηνείαν. Διὰ τῆς  
συντελέσεως τοῦ κύβλου τούτου εἰσδύομεν εἰς τὸ βάθος  
καὶ εἰς τὸ κάλλος τοῦ νοήματος ὅπερ ἐκφράζουσι αἱ μορ-  
φαὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος, συναρπαζόμεθα  
ὑπ' αὐτοῦ καὶ συναισθανόμεθα τὴν ὑπεροχὴν του, τὸν  
πλοῦτον του, τὴν δυνάμιν του.

Τοῦτο ἀποτελεῖ πλέον θρίαμβον τοῦ ἀντικειμενικοῦ  
πνεύματος ἐπὶ τοῦ ὑποκειμενικοῦ, ὡς ὁ πρωτόγονος πε-  
ριέφερε μεθ' ἑαυτοῦ μαγικὰς δυνάμεις ἐν τῷ ἴδιῳ αὐτῷ  
, ἀπείρως ὑπερτέρας τῶν ἰδιῶν του, τοιοῦτο-  
τρόπως καὶ ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος περιβάλλεται ὑπὸ  
ἐπιτευχημάτων, ὑπὸ ἔργων, τὰ ὅποια σημαίνουν κατὰ  
ἀπείρως περισσότερον ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον.

Εἰς τὴν φύσιν τῆς ὑποκειμενικῆς ψυχῆς ἰδιάζει :

α) νὰ πραγματοποιῆ τὸν ἀξιολογικὸν κόσμον τοῦ πνεύματος διὰ πνευματικῶν ἐνεργημάτων καὶ ἐπιτευγμάτων καὶ ἔπειτα, β) νὰ ζωογονῆ πάλιν τὸ διὰ τῶν ἐπιτευγμάτων τούτων μορφοποιηθὲν πνεῦμα. Οὕτω ψυχὴ καὶ ἀξιολογικὸς κόσμος ἀποτελοῦν ἀρρήτως συνδεμένον ἐνιαῖον ὅλον, τελούσα δηλαδὴ πρὸς ἀλληθαιὸς μακροκόσμοι.

Ἄλλὰ ποῖα ἐγγύησι ὅτι ἡ ἑρμηνεία τοῦ μακροκόσμου ὑπὸ τοῦ μικροκόσμου δὲν εἶναι ὑποκειμενικὴ ἀπλῶς ἢ ἀβθαιρέα;

Οὕτω τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς γλωσσολογίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ πνεύματος. Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι εὐδοκῆσαν διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἐμπειρικῆς γνώσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ μεθοδολογικοῦ στοχασμοῦ ἀφ' ἑτέρου, ἀλλὰ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἔφθασαν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν ὅτι τὰ στοιχεῖα ἐν τῶν ὁσίων συμπεριεῖται ἐν ἡμῖν ἢ εἰμῶν τῆς φύσεως κατὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ γινώσκοντος πνεύματος.

Νόμοι καὶ κατηγορίαι ὑφίστανται ἐν τῶν προτέρων ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνειδήσει καὶ ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ τὸ σχεδιάγραμμα ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἰχνογραφεῖται ἡ φύσις, διὰ τοῦ ὁποίου ταυτοποιοῦνται καὶ συσχετίζονται αἱ ἐν τῶν αἰσθήσεων ἐντυπώσεις, διότι τὴν εἰκόνα τῆς φύσεως θὰ συμπεριωμῶμεν ἐν τῶν ἀπλῶν δεδομένων καὶ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν κατὰ αἴσθησιν ἀντιλήψεων, ἀλλὰ διὰ νόμον οὐτὸν διεύρυνον τὴν ὑφῆλτ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν.

Ἄναλογόν τι συμβαίνει καὶ εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστῆμας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν τῇ συνειδήσει ὑφῆλτ ἰχνογραφουμένων τὰς βασικὰς γραμμὰς τοῦ ξένου ψυχολογικοῦ κόσμου καὶ ἐνταῦθα ὡς ἐν τῇ γνώσει τῆς φύσεως, ὑποτάσσοντες

τά διατεργαστα δεδομένα εἰς τάξιν καὶ εἰς μορφήν, μορφοποιούμεν καὶ συσχετίζομεν αὐτὰ κατὰ νόμον. Τὰ μέτρα διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτελοῦμεν τοῦτο ὑπάρχουν ἐν τῶν προτέρων ἐν τῇ ἀντιλαμβανομένῃ καὶ ἑρμηνευούσῃ συνειδήσει τοῦ ἀνθρώπου. Μόνον ἀφοῦ θυμῷ τοῦτο ἐπικερούμεν ἔπειτα νὰ χρωματίσωμεν τὰς γραμμὰς τοῦ σημαγραφήματος διὰ ἑποπειῶν δεδομένων ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν ζωῆς, δεδομένων τὰ ὅποια ἀντλοῦμεν ἐν τῇ ἀναμνήσει καὶ συμπληροῦμεν διὰ τῆς φαντασίας.

Ἡ ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν προϋπάρχουσα ὑφή εἶναι τὸ ἐν τῶν προτέρων, ἀ γτιοτε, τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν, εἶναι δὲ ἡ ὑφή αὕτη καὶ νόημα ἐμφράζουσα σχέσιν τῶν ἀξιῶν ὡς αὐταὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἀκόμῳ, ἐν τῷ ἀνεκμενικῷ πνεύματι καὶ μεταξὺ ἀμφοτέρων.

Αἱ ἀξιολογικαὶ σχέσεις εἶναι τρόπον τινα οἱ νόμοι οἱ ἐνός ἡμῶν, οἱ ἐν τῶν προτέρων ὑπάρχοντες καὶ καθορίζουν τὴν γνώσιν, ἐν ταῖς πνευματικαῖς ἐπιστήμασι.

Ἡλλοὺς λέξεσιν ἑρμηνεύομεν τὴν προσωπιότητα καὶ τὰ ἐν τῷ πολιτισμῷ ἐπιτεύγματα αὐτῆς, οὐκ ἔπειθ' ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶναι ὁμοία καὶ συγγενὴς πρὸς αὐτὴν (ὁμοΐδια), ἀλλὰ ἔπειθ' καὶ ἐν ἡμῖν καὶ ἐν τῇ ξένη<sup>ο</sup> προσωπιότητι καὶ ταῖς μορφαῖς τοῦ πολιτισμοῦ ἐπιπρατοῦν αὐτοὶ νόμοι (ὁμοιονομία), τούτεστιν ἔπειθ' καὶ ἡ ψυχικὴ ἡμῶν ὑφή καὶ ἡ ὑφή ἐκείνων διέπεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν νόμων οἱ ὅποιοι ρυθμίζουν τὴν σχέσιν τῶν ἀξιῶν πρὸς ἀλλήλας.

Ἡλλοὺς ὁμοίως τὰ ἄτομα τὰ ὅποια ἑρμηνεύουσι τὸ ἀνεκμενικόν πνεῦμα δὲν εἶναι παντοῦ καὶ πάντοτε τὰ αὐτὰ, διότι διὰ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως συντελεῖται διαφόρησις, ὠρίμανσις καὶ βαθυτέρα συνειδητοποιήσις τοῦ ἀτόμου.

Κατὰ ταῦτα ἀναλόγως τοῦ σταδίου τῆς ἱστορικῆς

εξελίξεως, είναι καί βαθύτερα καί πληρέστερα ἢ ἐν ἡμῖν συνείδησις τῆς συνόλου ὑφῆς τοῦ πνευματικοῦ βίου.

Ἐνεκὸν συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ πῶς βλέπει τις τὸν κόσμον τοῦ πνεύματος καὶ πόσον βλέπει ἐξ αὐτοῦ, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς διαφορήσεως, τῆς ὠριμάνσεως καὶ τῆς συνειδητοποιήσεως ἐκείνης καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς συνειδήσεως τῆς συνόλου ὑφῆς τοῦ πνευματικοῦ βίου, εἰς ἣν ἔφθασε τὸ καθ' ἑαυτόν ἄτομον.

Διὰ τοῦτο συνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν ταῖς πνευματικαῖς ἐπιστήμασι γνωρίζει ἑαυτό τὸ πνεῦμα ἐν ἐμάσῃ ἱστορικῇ περιόδῳ ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἐξαρτᾶται.

Κατ' ἄλλον τρόπον, ἡ γνώσις ἐν ταῖς πνευματικαῖς ἐπιστήμασι ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βαθμίδος εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει φθάσει ἡ ζωὴ τοῦ ἐμάστωτε παρόντος.

Ἐπομένως ἡ θέσις τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν εἶναι τὸ συμπετικὸν τὸ ὁποῖον δεκτικὸν τῆς ἐμάστωτε πραγματοποιηθείσαν βαθμίδα τοῦ πνεύματος καὶ ἔχει διέαιον ἐν αὐτῷ ὁ ἄγγελος ἰσχυριζόμενος ὅτι διὰ τῆς γνώσεως τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν ἐπιστρέφει τὸ πνεῦμα εἰς ἑαυτό, λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτοῦ, διεκδύκει εἰς ἑαυτό.

Ἀνωτέρω ἐλέχθη ὅτι ἡ ἔρμηνεία ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἐντὸς ἡμῶν νόμων καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐρμηνεύοντος ἀτόμου καὶ τῆς βαθμίδος ἐπὶ τῆς ὁποίας ἵσταται ὁ πνευματικὸς βίος τοῦ ὑποκειμένου.

Ἐκ τῆς συζεύξεως τοῦ ἀντικειμένου καὶ τοῦ ὑποκειμένου πνεύματος, ἡτις λαμβάνει χώραν διὰ τῆς ἐρμηνείας, γεννᾶται τρίτον τι, ἢ εἰς νέον ἐμάστωτε παρόν ὑφουμένη ἱστορία, διότι εἰς ἐμάστωτην ἐποχὴν τελεῖται νέα ἐπιλογή καὶ νέα σύνθεσις τῶν ἀξιών, νέα καὶ ἰδιόρυθμος

συμρότητος του ιστορικού κόσμου διά της ἑρμηνείας.

Ἐντεῦθεν κατανοοῦμεν διατί λ.χ. εἰς διαφόρους ἑποχάς ἔχομεν καί διαφόρους ἑρμηνείας τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Τό ἀντιμεμενιμὸν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ συνίσταται εἰς τὴν οἰκονομίαν, περί τῆς ὁποίας ὤμιλησαμεν ἀνωτέρω, τοῦτέστιν εἰς τὸ γεγονός ὅτι αἱ αὐταὶ ἀξιολογικαὶ ροαὶ καὶ ἀξίαι ζῶσι τόσον ἐν τῷ ἑρμηνεύοντι ἀτόμῳ, ὅσον καὶ ἐν τῷ πολιτισμῷ τῶν κλασικῶν χρόνων, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἑρμηνευθῇ.

Τό ὑποκειμενικὸν στοιχείον εἶναι ὄχι μόνον εἰς τῆς ἀναμνήσεως καὶ τῆς φαντασίας συμπληρώσεις, περί τῶν ὁποίων ἀνωτέρω ὤμιλησαμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ στάδιον τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τὸ ὁποῖον εἶναι διάφορον κατὰ διάφορον ἑποχάς.

Ἀπαραίτητος ὅρος ὅπως καταστή δυνατὴ ἡ ἑρμηνεία εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ ἐξῆς: Ὁ ἑρμηνεύων δεόν νὰ προσαρμόσῃ τὴν συνείδησίν του πρὸς τὴν γενικὴν ἀξιολογικὴν κατεύθυνσιν τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ τὸ ἀντιμεμενιμὸν τὸ ὁποῖον ἐφαρμόζει, τὸ ὁποῖον ἐπιζητεῖ νὰ ἑρμηνεύσῃ, ἄλλως λέξουσιν, πρέπει νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐξηγήσῃ θρησκευτικῶς τὸ θρησκευτικόν, αἰσθητικῶς τὸ αἰσθητικόν, οἰκονομικῶς τὸ οἰκονομικόν κλπ. Ὡς δὲ εἶπομεν, ὡς δεύτερον ἐνεργούμενον ἐπακολουθεῖ ἡ ἐν ταῦ ἰδίῳ αὐτοῦ βιώματι συμπλήρωσις καὶ διασαφήνισος.

Ἐν τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων συνάγεται:

- 1) ὅτι ἡ ἑρμηνεία δὲν εἶναι ἀπλὴ ἀπεικόνισις αὐτῆς,
- 2) ὅτι ἡ ἑρμηνεία δὲν εἶναι μόνον γλωσσικὴ, ἵνα περιορίσωμεν τὸ παράδειγμα εἰς τὰ φιλοσοφικά, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἑρμηνεία τοῦ χαρακτος ὡς ὁλοκληρωτικοῦ ὄντος, ὡς ψυχικῆς ὑφῆς, εἶναι λοιπὸν καὶ προσωπικὴ ἑρμηνεία ἡ ὁποία καθίσταται δυνατὴ διά τῆς διεκδύσεως εἰς τὴν

νείαν ὑφήν τῆς προσωπικότητος. Ἐν ταύτῃ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἑρμηνεία τῶν καθ' ἑμαυτὸν δημιουργημάτων, ἐπιχειρῶν καὶ τῆς καθόλου διαγωγῆς τῆς δημιουργούσης προσωπικότητος,

3) τέλος εἶναι καὶ πραγματικὴ ἑρμηνεία, δηλαδὴ δεῖξις εἰς τὴν ὑφήν καὶ τὸ νόημα τῶν ἐπιχειρημάτων τῆς προσωπικότητος ἢ τῆς ὁμάδος, δηλαδὴ τῶν ἀντικειμενικῶν ἐπιφράσεων αὐτῆς ἐν τῷ πολιτισμῷ οἷα εἶναι ἡ θρησκεία, ἡ ἐπιστήμη, ἡ οἰκονομία κλπ.

Ἐν τῶν ἐπιχειρημάτων τούτων, ἄλλα μὲν ἐπιφράζουν αἰώνιον περιεχόμενον, ὡς λ.χ. ὁ Φάουστ, ἡ θεία Κωμῳδία, τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων τραγικῶν καὶ ἄλλα ἐξαρτῶνται κατὰ διαφόρους βαθμοὺς ἐν τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθησαν.

"Ἄρα ἡ σχέση αὐτῶν πρὸς τὴν δημιουργήσαντα προσωπικότητα εἶναι κατὰ τόμῳλλον καὶ ἥττον στενὴ. Ἐν τῷ τὰ πρῶτα εἰμένα, τὰ αἰωνίου περιεχομένου ἐπιφραστικὰ δημιουργήματα εἶναι ἑρμηνευτέα καὶ ἄνευ τῆς συσχέτισης αὐτῶν πρὸς τὴν προσωπικότητα ἣ ὁποία ἐδημιούργησεν αὐτά.

Ἐπὶ τῇ βάσει πάντων τούτων εἶναι δυνατὸς ὁ καθαρῶς γενικῶν κανόνων τῆς ἑρμηνείας τῶν φαινομένων τοῦ πνευματικοῦ βίου, ἰσχυόντων δηλαδὴ διὰ τὰς πνευματικὰς καθόλου ἐπιστήμας.

Ἐν τοῦ συνδυασμοῦ δὲ τούτου πρὸς τὴν ἰδιάζουσαν φύσιν τοῦ ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον ἐμάστοσε πρόκειται νὰ ἑρμηνεύσωμεν, συναχθῶναι καὶ εἰδυοὶ κανόνες ἑρμηνείας ἰσχυόντες δι' ἑμάστην ἐπὶ μέρους πνευματικὴν ἐπιστήμην.

Οὕτω οἱ μὲν γενικοὶ κανόνες καὶ ἡ καθόλου μέ-



θοδος τῆς ἑρμηνείας συνδέουν τὰς ἐπιλοχίμας ταύτας πρὸς ἀλλήλας, διὰ δὲ τῶν εἰδικῶν κανόνων τῆς ἑρμηνείας, οἷτινες εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἀνεκ-  
κειμένων ἐκάστης αὐτῶν, διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλας.

Ἄλλοι εἶναι λ.χ. οἱ εἰδικοί κανόνες οἱ ἰσχύοντες διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν θεσμῶν τοῦ δικαίου, ἄλλοι εἰδικοί κανόνες οἱ ἐν χρήσει ὄντες εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν θρησκευτι-  
κῶν κειμένων, ἄλλοι οἱ ἰσχύοντες διὰ τὰ φιλολογικὰ μη-  
μεία κλπ.

Δὲν κρίνομεν ἄσμοπον νὰ παραθέσωμεν ἐν τέλει ἐν γενικωτάτῳ γραμμαῖς γραμμαῖς παράδειγμα ἑρμηνείας προσωπικότητος. Ὡς τοιοῦτον παράδειγμα λαμβά-  
νομεν τὴν προσωπικότητα τοῦ Ρουσσώ.

Ἐν πρώτῳ δέον νὰ ἀναζητήσωμεν τὸν καθορισμὸν τῆς ψυχικῆς ὑφῆς αὐτοῦ ἣτις στηρίζεται πάντοτε ἐπὶ τῆς κατευθύνσεως καὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ἀξιολογι-  
κῶν ροπῶν. Μετὰ τὸν καθορισμὸν τοῦτον ἀκολουθεῖ ἡ προσπάθεια τοποθετήσεως τῆς οὕτω γνωσθείσης προσω-  
πικότητος εἰς τὸν ἱστορικὸν αὐτῆς περίβολον.

Κατὰ ταῦτα πρὸς γνῶσιν καὶ ἑρμηνείαν τοῦ πνευμα-  
τικοῦ φαινομένου, ὅπερ λέγεται προσωπικότητος τοῦ Ρου-  
σώ, θὰ προβῶμεν εἰς τὰς ἑξῆς περίπου ἐπερχείας.

α) αἰρομεν τὸν Ρουσσώ ὑπὲρ τὸ περιβάλλον τοῦ 18<sup>ου</sup>  
αἰῶνος καὶ ἔξω αὐτοῦ.

β) προσπαθῶμεν νὰ καθορίσωμεν εἰς ποῖον ψυχολο-  
γικὸν τύπον ἀνήκει ἡ ψυχικὴ ὑφή.

1) εἶναι σοφὸς συγγραφεὺς;

2) ἢ μόνον ματέχεται ὑπὲρ νοσταλγίας, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ  
αὐτὸν διαρκῶς πέραν τῶν δεδομένων διὰ τὰ ὁποῖα ἐνδι-  
αφέρεται;

3) ἡ γνώσις αὐτοῦ ἐπιτρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς βασιμὸν τὸ ἔργον, τὴν *Nouvelle Heloise*.

Ἐν τούτοις ἔχμεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν ἀνήκει μαθαρῶς εἰς τὸν τύπον τοῦ πρώτου καλλιτέχνου, διότι καίεται ὑπὸ τοῦ πυρὸς θρησκευτικῆς πεποιθήσεως, πιστεύει εἰς ἰδανικά ἐν τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται καὶ τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ βίου του.

Εἶναι λοιπὸν θρησκευτικὴ συνείδησις; Ποιητικὴ; Ἀλλὰ πανταχοῦ παρατηροῦμεν τὸν ἐγωϊστὴν, τὸν ἀνθρώπου ὁ ὅποιος περιστρέφεται περὶ τὴν ὑποκειμενικότητά του.

Ἐπομένως φθάνομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἴσταται μέσος, μετὰξὺ τοῦ μεταφυσικοῦ ἢ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ ἀνθρώπου. Ἀνήκει, ἀλλοίως λέξεσιν, εἰς μικτὸν τύπον, ἀρχουσα ἀξία δὲν εἶναι μόνον μία ἐν τῇ ψυχῇ του.

Μετὰ τὸν καθορισμὸν τοῦτον τῆς ψυχικῆς του ὑφῆς, δύναμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸ γεγονός τῆς ἀμφιταλαντεύσεως τὴν ὁποίαν ἐμφανίζει τὸ ὕφος του, τὰ φιλολοχικά εἶδη τῆς δημιουργίας του καὶ αἱ ἰδέαι του.

Μετὰ τὴν τοιαύτην γνώσιν τῆς ψυχικῆς ὑφῆς τοῦ Ρουσώ, δεόν νὰ τοποθετήσωμεν αὐτὸν ἐντὸς τῆς ἐποχῆς του. Δηλαδή νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἔζη ἐν Γαλλίᾳ, ὅτι ἡ δράσις συνέπιπτεν ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔχει μεγάλην ἰσχὺν ὁ καλβινισμὸς ὡς θρησκευτικὴ θεωρία διὰ τὴν συνείδησίν του, ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ διαφώτισις ἐκυριαρχεῖ ἐπὶ τῶν πνευμάτων καὶ ἐν τῆς ὁποίας ἐξεπήγαζον αἱ ἰδέαι περὶ φυσικοῦ δικαίου καὶ ὁ λεγόμενος θεϊσμὸς.

Ἡ συσχέτισις τῶν πνευματικῶν τούτων κινήσεων ὡς καὶ ἄλλων πρὸς τὴν προσωπικότητα τοῦ Ρουσώ, ὁδηγεῖ εἰς τὴν πληρεστέραν ἐρμηνείαν τῆς φύσεως του καὶ τῆς

δημιουργίας του.

Τελευταῖοντες προβαίνομεν εἰς τὴν σύνοψιν τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημέτων.

Ἡ εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας ἰδιαίτουσα γνωστικὴ ἐνέργεια καλεῖται ἑρμηνεία. Αὕτη δὲν πρέπει νὰ συνδέεται οὔτε πρὸς τὴν συμπάθειαν, οὔτε πρὸς τὸν ψυχικὴν ὁμοίωσαν ἢ συγγένειαν, ἀλλὰ οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ ταυνίζε-  
ται πρὸς τὴν ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ἀναπαραγωγὴν τῶν ψυ-  
κικῶν καταστάσεων τῶν ἄλλων διὰ τῆς ὑφ' ἡμῶν βιώσεως  
αὐτῶν. Ἐξ ἄλλου δὲν περιορίζεται εἰς τὴν ἀντίληψιν προαῶπων,  
ἀλλὰ ἐπέκτείνεται καὶ εἰς τὰ δημιουργήματα ἀτόμων καὶ  
οἰκιάδων, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἑρμητικὴν τό-  
σον τοῦ ὑποκειμενικοῦ, ὅσον καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύ-  
ματος.

Ἡ ἑρμητικὴ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἀντίληψιν πνευματι-  
κῶν συναρτήσεων (οἰκονομία, ἐρησιεῖα, τέχνη κλπ.), ὡς  
ἐυφραστικὴ νόηματος, ἄλλαις λέξεσιν, ἐννοούμεν μόνον πλά-  
σματα νόηματος δηλωτικὰ, σημαίνοντα νόημα, ἐυφράζοντα  
νόημα, περιέχοντα νόημα.

Διὰ τοῦ γνωρίσματος τούτου (τοῦ δηλωτικοῦ νόηματος),  
διακρίνεται ἡ γνωστικὴ ἐνέργεια τοῦ ἑρμηνεύειν, ἥτις ἐ-  
διάζει εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας, ἀπὸ τοῦ κατα-  
λαμβάνειν καὶ τοῦ ἐξηγεῖν, ἀπερ ἰδιαίτερον εἰς τὰς φυσικ-  
κὰς ἐπιστήμας.

Νόημα καλεῖται πᾶν ὅτι εὐρησθῆ συνηθρομένον εἰς  
ἀξιολογικὸν τι ὅλον, ὡς εὐστατικὸν μέλος αὐτοῦ, τοῦτέστι  
συνάρτησός μελῶν τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἀξιολογικὸν ὅλον, ἀ-  
ναφέρονται εἰς ἀξιολογικὸν ὅλον καὶ συνεργοῦσιν εἰς ἀπο-  
τέλεσιν ἀξιολογικοῦ ὁλοῦ.

Ἐν γλωσσικῇ τινὶ προσάσει ἐκάστη λέξις καλεῖται τὸ

ἴδιον αὐτῆς ὠρισμένον νόημα, ἢ δὲ ὅλη πρότασις ἔχει πάλιν τὸ νόημα αὐτῆς ἐν τῇ συναρτήσει γνώσεώς τινος, ἀλλὰ ἄλλοις λέξεσιν ἐφ' ὅσον ἐξετάζεται ἀπὸ ἀκόφτους θεωρητικῆς τι-  
νος ἀξίας.

Ἐν τῇ μηχανῇ τὰ μέρη αὐτῆς κέυζονται νόημα καθωρισμένον ὑπὸ τῆς καθ' ὅλου ἐνεργείας τῆς μηχανῆς.

Πρᾶξις τις κέυζεται νόημα, εἴαν σκευάζεται πρὸς πραγματοποίησιν ἀξίας, εἴαν κατὰ συνέπειαν δύναται τὰ ἐρ-  
μηνευθῆ ἕξ ἀξιολογητικῆς τινος συναρτήσεως.

Τὰ δημιουργήματα καὶ οἱ θεσμοὶ πολιτισμοῦ τινὸς κέυ-  
ζονται νόημα εἴαν συντελοῦσιν εἰς τὸν εὐνόλον βίον τοῦ  
πολιτισμοῦ τούτου, ἀποβάλλουσι δὲ αὐτὸ καὶ καθίστανται  
ἄλογοι μόνον παύσει ὁ καθορισμὸς αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀξίας  
τοῦ ὅλου καὶ ἢ ἐπ' αὐτῆς συνάρτησις.

Πᾶν ἀξιολογητὸν σύνολον (λατρεία, ἔργον τέχνης, ἢ θρη-  
σκεία, ἢ τέχνη κλπ.) δύναται πάλιν νὰ συναρθρωθῆ ὡς μέ-  
ρος εἰς ἀνώτερόν τι ὅλον.

Καθέμαστον βιώματα, ἐνέργειαι, στοιχεῖα τοῦ ὅλου, ἔχουσι  
νόημα ἐφ' ὅσον εἶναι σημαντικὰ διὰ τὸν ὅλον βίον.

Βεβαίως εἴαν ὁ ὅλος βίος ἀνθρώπου τινὸς ἐμφορεῖται  
νοήματος, εἴαν ἐμφράζει νόημα, ἐξαρτάται ἐμ τούτου, κατὰ  
κόσον δηλαδὴ δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν αὐτὸν ὡς μέρος συν-  
τηρωμένον εἰς εὐρυτέραν τινα κοσμητικὴν συνάρτησιν. Κα-  
τὰ τὸν τρόπον τούτον ἔχομεν ἔχομεν μίαν βαθμολογητὴν  
κλίμακα ὁλοτήτων ἢ ὅποια εἶναι ἐμάστην φοράν εὐρυτέ-  
ρα καὶ ἀνωτέρα τῶν εὐρυτάτων κλίμακων. Τὴν ἀνωτάτην  
βαθμίδα κατέχει τὸ ἀπόλυτον ἐκεῖνο ὅλον, τὸ ὅποῖον κα-  
λοῦμεν ὅλον. Ἀλλὰ εἴαν καὶ τὸ ὅλον τοῦτο κέυζεται νό-  
ημα εἶναι πρόβλημα τὸ ὅποῖον ὑπερβαίνει τὴν πρὸς ἐρμη-  
νεϊκὴν ἱκανότητα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Πρὸς ἀληθῆ καὶ ὀρθὴν ἑρμηνείαν ἀπαιτεῖται γνῶσις παντοειδῶν ἐξ ἀντικειμένου πνευματικῶν συναρτήσεων χωροῦσα πέραν τῶν δεδομένων τῆς ἀμέσου ζωῆς.

Τὴν ἥβην λ.κ. δυνάμεθα νὰ ἑρμηνεύσωμεν ἐφ' ὅσον δὲν ἀνήκομεν πλέον εἰς αὐτήν, ἐφ' ὅσον δηλαδὴ γινώσκομεν διὰ τὴν ζωὴν μεθ' ἄλλων αὐτῆς τῶν συναρτήσεων.

Ἐπίσης ἱστορικῆν τινὰ προσωπιότητα εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἑρμηνεύσωμεν ἐφ' ὅσον βλέπομεν αὐτὴν ὡς ὄλον ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῆς περιβάλλοντος.

Ἑρμηνεία δὲν σημαίνει πιστῶς ἀπεικονίζουσαν ἀναπαράγωγὴν ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν τῆς ὑποκειμενικῆς ὑπάρξεως καὶ τῶν ὑποκειμενικῶν βωμάτων καὶ πράξεων τῆς ψυχῆς τοῦ καθ' ἑαυτὸν. Τοῦτο θὰ ἦτο περιγραφικὴ ἀπλῶς ψυχολογία. Τοῦναντίον ἡ γνωστικὴ ἐνέργεια τὴν ὁποίαν ἐμαλέσαμεν ἑρμηνείαν, στηρίζεται ὄχι ἐπὶ τοῦ ἐμπειρικοῦ παραγόντος ἀποικεισιμῶς, ὄχι τοῦτέστιν ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἡμετέρα συνειδήσει ἀναπαραγομένων περιεχομένων τῆς βιώσεως, ἀλλ' ἐπὶ τύπων οἱ ὅποιοι ἐρέχουν θέσιν κατηγοριῶν ἐν τῶν προτέρων, ἐπὶ συναρτήσεων νοήματος ἑμφραστικῶν, τὰς ὁποίας ἡ νόσις ἀποτυπώνει, εἰς τὴν ἐμπειρικὴν ὄλον τὴν ὁποίαν παρέχουν εἰς ἡμᾶς τὰ βιώματα.

Πρὸς τοῦτο εἶναι ἐν τῶν προτέρων, προλαμβανομένη καταλλήλως, ἡ ψυχικὴ ἡμῶν ὑφή: εἶναι δὲ αὕτη διηρθρωμένον τι ὄλον, νέα ὁλότης ἐν τῇ ὁποίᾳ ἑαυτὸν μέρος καὶ πᾶσα ἀληθὴ ἐπὶ μέρος λειτουργία, ἀποτελεῖ ἐνέργειαν σημασιτικὴν διὰ τὸ ὄλον. Τὸ ὄλον δηλ. ὑφίσταται μόνον διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐπὶ μέρους λειτουργικῶν. Μὲ ἄλλας λέξεις εἶναι τελολογικὸν σύστημα δηλ. διηρθρωμένον ὄλον τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖ σκοπὸν τινὰ, ὅστις ὑπάρκει ἐν τῶν προτέρων ἐν αὐτῷ.

Ἡ ἔρμηνεία ἀναφέρεται πρῶτον εἰς τὰ καθ' ἑαυτὸν ἄτομα, εἰς τὴν προσωπιότητα, εἴτε σύγχρονος εἶναι αὕτη, εἴτε εἰς τὴν ἱστορίαν ἀνήκει, δεύτερον εἰς τὰ πεδία ἢ τὸν κύλους ἢ τὰ συστήματα ἢ τὰ στοιχεῖα τοῦ πνευματικοῦ βίου, τοῦτέστι συναρτήσεις νοήματος ἐφρασιμῶς καὶ ὑφισταμένας ἀνεξαρτήτως τοῦ ὑποκειμένου πνεύματος, τρίτον εἰς ὁλόκληρον τὸν πνευματικὸν βίον ἱστορικῆς τινος περιόδου ἢ εἰς τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ παρόντος.

Ἡ σημασία τῆς ἔρμηνείας.

Ἐξῆςων μέχρι τοῦδε ἀνεπτύξαμεν περὶ τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τῆς ἔρμηνείας, καταφαίνεται ἡ ἀξία αὐτῆς διὰ τὸν βίον.

Διὰ τῆς ἔρμηνείας εὐρύνεται τὸ πνεῦμα καὶ λαμβάνει συνείδησιν τῶν μέτρων αὐτῶν, τῶν ὁρίων καὶ τῶν νόμων. Δι' αὐτῆς λαμβάνομεν γνῶσιν τῆς ἀπειρίας τῶν μορφῶν τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἐπομένως τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πλούτου τοῦ πνεύματος.

Διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὰς μορφὰς ταύτας καὶ πρὸς τὰς δι' αὐτῶν ἐν αὐταῖς ὑποκυρτωμένου νοήματος ἐξαιρόμεθα ὑπεράνω τῶν στενῶν ὁρίων τῆς ἀτομιότητός μας καὶ ἐρχόμεθα εἰς ἐπαφὴν πρὸς ὅ,τι μέγα καὶ εὐγενές ἐδημιούργησεν ἡ ἀνθρωπότης.

Καὶ ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀπόρροια τοῦ ἀγίου καὶ τοῦ πόνου καὶ τῆς νοσταλγίας τῆς ἀνθρωπότητος, λαμβάνομεν συνείδησιν ὅλης τῆς τραγιότητος, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ μεγαλείου τῆς ἀνθρωπείτης φύσεως.

Πρὸς τούτοις διὰ τῆς ἐπαφῆς τῆς ψυχῆς μας πρὸς τὰς μορφὰς ταύτας τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικει-